

Ἁγία Γραφή καὶ Πολιτισμὸς

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ*

Ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου πολιτισμὸς παρουσιάζει διαχρονικὰ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον καὶ ἐπιδέχεται πολλὰς ἐρμηνεῖες. Ὁ κάθε ἐρευνητὴς τοῦ ὄρου ἀνάλογα μὲ τὸ πνευματικὸ, τὸ μορφωτικὸ, τὸ πολιτιστικὸ του ἐπίπεδο δίδει καὶ τὴν ἀνάλογη ἐρμηνεία. Ἔτσι πολιτισμὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ τέχνη, ὁ τρόπος ζωῆς καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὁμάδας ἀνθρώπων μὲ καλλιτεχνικὰς, ἀθλητικὰς, μουσικοχορευτικὰς καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις. Ἡ παρεξηγημένη ἔννοια τοῦ ὄρου «πολιτισμὸς» μπορεῖ γιὰ κάποιους νὰ περιλαμβάνει περιθωριακὰς ἐκδηλώσεις, πὺν προέρχονται ἀπὸ ἀκραῖες συμπεριφορὰς. Μπορεῖ ἀκόμη ὡς «πολιτισμὸς» νὰ ὀνομάζονται φαινόμενα πὺν εἶναι προϊόντα τῆς ἀνθρώπινης διαστροφῆς. Ὅταν ὁμως ἐμεῖς κάνουμε λόγο γιὰ πολιτισμὸ, ἐννοοῦμε κάτι τελείως διαφορετικὸ. Πολιτισμὸς εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἐπιτευγμάτων πὺν δημιουργεῖ ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπικοινωνία μαζί του καὶ μὲ τὸν συνάνθρωπο ὡς δημιουργήματα κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Πολιτισμὸς σημαίνει σκέπτομαι, ὁμιλῶ, παράγω ἔργα πὺν ἀντανακλοῦν τὶς σχέσεις μου μὲ τὸν πλησίον μου ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ βιώνω τὴν παρουσία τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο. Ὁ πολιτισμὸς, μὲ ἄλλα λόγια, ὀδηγεῖ στὴν ἀγιότητα καὶ τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς ὀδηγεῖ τὴ σκέψη σὲ ἄλλες πνευματικὰς διαστάσεις. Μὰς ἀποσπᾶ ἀπὸ τὴν πεζότητα τῆς καθημερινότητος, ἀπὸ ὀπτικο-ακουστικὰς ἐμπειρίες τῶν Μ.Μ.Ε., ὅπου οἱ ἀπαξίες ἐμφανίζονται ὡς ἀξίες καὶ ἡ ὑποκουλτούρα ὡς πολιτισμὸς. Ἔτσι, προβάλλεται καὶ ἐκθειάζεται σκανδαλωδῶς τὸ κάθε προϊόν πτωτικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος βρίσκεται ἀποπροσανατολισμένος καὶ συγχυσμένος.

Ἄλλὰ ὁ διαφορετικὸς πνευματικὸς λόγος, πὺν φέρνει μηνύματα ζωῆς καὶ δίνει ἄλλες διαστάσεις σὲ ὀρολογίους πολιτιστικὰς, πολιτικὰς, κοινωνικὰς κ.λπ., προβληματίζει σοβαρὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο δίνοντας διέξοδο στὴ σύγχυση

* Ὁ Χρῆστος Κ. Οἰκονόμου εἶναι Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., τέως Κομήτορας καὶ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας.

καὶ τὴν τραγικότητα τῆς ἁμαρτωλῆς ἐμπειρίας. Ὅλα αὐτά, ὅταν κατανοηθοῦν, γίνονται εὐκόλα ἀποδεκτά. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ βιώματα πόνου, ἀγωνίας, θλίψεως καὶ μοναξιᾶς προσανατολίζεται στὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνεβάσει τὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατ' ἀρχὴν θὰ θέλαμε νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι διακρίνονται τρία στάδια πολιτισμοῦ. Τὸ πρῶτο στάδιο εἶναι ὁ παραδεισένιος, δηλαδή μιὰ προοπτικὴ τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἐστιάζεται στὴ χριστιανικὴ θεολογία καὶ ἀνθρωπολογία. Τὸ δεῦτερο στάδιο τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, τὸ προῖον δηλαδή τοῦ πτωτικοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὸ τρίτο στάδιο ἀναφέρεται στὸν πολιτισμὸ τοῦ ἀνακαινισμένου ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου. Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, πρόκειται γιὰ ἓνα εὐρύτατο θέμα, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ γραφοῦν πολλά, γιὰ νὰ ἐξεταστῆ με κάθε του διάσταση. Ὅμως θὰ περιοριστοῦμε σὲ κάποιες πτυχὲς τοῦ θέματος.

Πρῶτα θὰ δοῦμε τὴν προοπτικὴ τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ὀδηγεῖ στὴ θέωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐκδηλώθηκε στὴν παραδεισένια κατάσταση τῆς ζωῆς του. Ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμον σύμφωνα με τὴ διήγηση τῆς Γενέσεως, «καλὸν λίαν». Κίνητρο αὐτῆς τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὰ δημιουργήματά του καὶ τὰ φέρνει «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι». Σκοπὸς τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ συμμετοχὴ στὴ μακαριότητα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ δημιουργία ἔχει τὰ στοιχεῖα τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς τελειότητας, γι' αὐτὸ καὶ σὲ κάθε φάση, ὅταν ὀλοκληρώνεται μιὰ περίοδος κατασκευῆς τοῦ κόσμου, ὁ Θεὸς ἐκφράζει τὴν εὐαρέσκειά του γιὰ τὰ δημιουργήματά του: «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησεν, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Γεν. 1,31). Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἁρμονία ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν κτίση, τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Θεὸ ἀποτελεῖ πλαίσιο πολιτισμοῦ. Ἐνα σημεῖο ποὺ δὲν θεώρησε καλὸ ὁ Θεός, «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον» (Γεν. 2, 18), ἔρχεται νὰ τὸ ἀποκαταστήσει στὸ τέλος τῆς δημιουργίας. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο πλάσμα εἶναι ἡ γυναῖκα: «καὶ ἔλαβεν μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἀνεπλήρωσεν σάρκα ἀντ' αὐτῆς καὶ ὠκοδόμησεν Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα» (Γεν. 2,21-22). Ἡ γυναῖκα ἔρχεται γιὰ νὰ ὀλοκληρώσει αὐτὴ τὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἔτσι, Θεὸς καὶ κτίση, κόσμος καὶ ἄνθρωπος, ἄνδρας καὶ γυναῖκα, ἀποτελοῦν τὴν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς παρέμβασης τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον.

Ὁ ἄνθρωπος κοσμεῖται με χάρισμα ποὺ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργοῦν πολιτισμὸ ἢ ὑποπροϊόντα πολιτισμοῦ, ἀξίες ἢ ἀπαξίες. Αὐτὸ τὸ χάρισμα ποὺ δίνει ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο εἶναι τὸ λογικόν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μοναδικὸ ὄν με λογικὸ καὶ λόγο. Ἐννοοῦμε τὸν ἐνδιάθετο λόγο, τὴν ἔλλογη ἔκφρα-

ση τῶν συλλογισμῶν, τῶν ἐμπειριῶν καὶ τῶν βιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τὴν ἐλεύθερη βούληση. Μόνο ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴ δυνατότητα τῆς ἐλεύθερης βούλησης, καὶ γι' αὐτὸ μόνο στὸν ἄνθρωπο μποροῦμε νὰ ἀποδώσουμε εὐθύνες τῶν πράξεων του. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία, εἶναι δημιουργημένος γιὰ ν' ἀγαπᾷ τὴν κτίση καὶ τὸν συνάνθρωπό του, καὶ αὐτὸς μόνον τοποθετεῖται στὴν προοπτικὴ τῆς θεώσεως. Αὐτὰ εἶναι βασικὰ πνευματικὰ χαρίσματα, δοσμένα μόνο στὸν ἄνθρωπο μέσα σὲ ὅλη τὴ δημιουργία. Ἡ ὑπόλοιπη δημιουργία εἶναι ἔλλογη, ἔχει δηλαδὴ μέσα της τὸ στοιχεῖο τῆς τελειότητας ἀπὸ τὴ δομὴ της, γιατί εἶναι καὶ αὐτὴ προϊόν τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ. Ὅμως ἡ ἰδιαιτερότητα τῶν χαρισμάτων, ὅπως τὸ λογικὸ, ὁ λόγος, ἡ ἐλεύθερη βούληση, ἡ ἀγαπητικὴ κοινωνία καὶ ἡ προοπτικὴ θεώσεως, εἶναι στοιχεῖα πὺν συναντῶνται μόνον στὸν ἄνθρωπο. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τὰ ἀξιοποιήσει, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὸν πολιτισμὸ καὶ νὰ εἶναι ὁ συνεργάτης καὶ συνεργιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ δυναμικὴ πὺν ἐνέβαλε μέσα στὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ ὁ Θεός.

Ὁ ὅρος ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυναίκας. Τὴν μοναξιά τοῦ ἀνδρα καλύπτει ὁ Τριαδικὸς Θεὸς μὲ μιὰ δυναμικὴ παρέμβαση: «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν κατ' αὐτὸν βοηθόν» (Γεν. 2,18), καὶ ἔρχεται ἡ δημιουργία τῆς γυναίκας, ἡ ὁποία συμπληρώνει τὴν ὅλη κτίση. Ὁ Ἀδάμ, ὁ χοϊκὸς ἄνθρωπος, δὲν διέκρινε στὰ δημιουργήματα πὺν ὑπῆρχαν ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμή «ὅμοιον κατ' αὐτόν» (Γεν. 2,20), δηλαδὴ δεῦτερο πρόσωπο πὺν νὰ ἔχει τὰ πνευματικὰ χαρίσματα πὺν ἀνέφερα προηγουμένως. Ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον, μὲ τὸ ζωϊκὸ βασίλειο, μὲ τὴν ὅλη κτίση εἶναι σὲ ἄρμονία.

Ὅμως μὲ τὴν γυναῖκα εἶναι ἐπικοινωνία προσώπων, ἐπικοινωνία τρυφερότητας καὶ ἀγάπης. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναγνώριση εἶναι ἄμεση μὲ ἕναν ὕμνο μοναδικὸ στὴν παγκόσμια λογοτεχνία: «Καὶ εἶπεν Ἀδάμ. Τοῦτο νῦν ὅσοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη» (Γεν. 2,23). Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐπικοινωνία εἶναι πρόσωπα, καὶ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἑνὸς ἀνήκει στὸν ἄλλο, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἡ σχέση τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας: «οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς... ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ» (Ἐφεσ. 5,25. 28). Μιὰ τέτοια κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ πρόκληση δὲν μπορεῖ νὰ τὴν συναντήσει κανεὶς οὔτε καὶ στὴν πιὸ προωθημένη ἀνθρώπινη διάνοια. Εἶναι μιὰ πρόκληση καθοριστικὴ στὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώ-

πων μέσα στην ιστορία. Ἐδῶ ἀδυνατεῖ κάθε φεμινιστικὸς λόγος, ἀδυνατεῖ κάθε φεμινιστικὴ κριτικὴ καὶ σταματᾷ κάθε δυνατότητα νὰ χαρακτηριστεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὡς ἀντιφεμινιστὴς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ὡς ἀντιγυναικεία θρησκεία.

Τὸ δεύτερο στάδιο εἶναι ὁ «πολιτισμὸς» τοῦ πτωτικοῦ ἀνθρώπου. Ὁ «πολιτισμὸς» αὐτός, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν προηγούμενο, εἶναι ὁ «πολιτισμὸς» τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἀκούγεται, πραγματικά, συγκλονιστικὸς αὐτὸς ὁ λόγος. Ταυτίζεται ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο, ἐνῶ ὁ θεῖος Δημιουργὸς παράγει τὸν τέλειο πολιτισμὸ. Ὁ πολιτισμὸς τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου ὁδηγεῖ στὴ δημιουργία τῶν οἰκολογικῶν, τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν οικονομικῶν προϊόντων τῆς φθορᾶς. Ἀναφέρομαι στὴν ἀλλοτριώση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἐνας ἀλλοτριωμένος ἄνθρωπος ποὺ στερεῖται τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο, δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργήσει ἔργα ὑγιοῦς πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα νὰ ἀνταποκρίνονται στὶς προϋποθέσεις τῆς πρώτης φάσης τῆς δημιουργίας.

Τὸ πρῶτο καὶ κύριο στοιχεῖο ποὺ καθιστᾷ φθοροποιὸ τὸν πολιτισμὸ εἶναι ὁ ἀνθρώπινος ἐγωῖσμός, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν τάση τῆς ἰσοθεΐας καὶ ἀθεΐας, μὲ τὴν τάση τῆς ὑπέρβασης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀπομάκρυνσής του μέσα ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τῆς ὑποκατάστασης τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀνθρώπινου «ἐγώ»: «καὶ εἶπεν ὁ ὄφρις τῇ γυναικί, τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ... καὶ εἶπεν ὁ ὄφρις τῇ γυναικί: οὐ θανάτω ἀποθανεῖσθε! ἦδει γὰρ ὁ Θεὸς ὅτι ἐν ἧ ἡμέρᾳ, φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν» (Γεν. 3,1.4.5). Ἔτσι, τὸ πρῶτο στοιχεῖο ποὺ ἐμφανίζει χαρακτηριστικὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ πρόταξη τοῦ ἐγωῖσμοῦ του ἀπέναντι στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ μιὰ ἐπικοινωνία ἀγαπητικὴ εἶχε ὅλες τὶς προϋποθέσεις τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς μακαριότητος, ὥστε νὰ πορευθεῖ πρὸς τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν θέωση: ἀπὸ τὸ «κατ' εἰκόνα» στὸ «καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. 1,26). Ὅμως αὐτὴ ἡ πορεία ἀνατρέπεται καὶ φέρνει τὸν ἄνθρωπο σὲ δυσχερῆ θέση.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σταθοῦμε σ' ἓνα πολὺ σημαντικὸ σημεῖο. Αὐτὸς ποὺ προκαλεῖ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ὁ Θεός. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀπομακρύνεται καὶ ἀπορρίπτει τὸν Θεὸ ὡς Πατέρα, ὡς δημιουργὸ καὶ ὡς ἀγάπη. Ἀπορρίπτοντας τὸν Θεὸ ὁ ἄνθρωπος μένει μετέωρος σ' ἓνα κενό, καὶ αὐτὸς ὁ μετωρισμὸς ἀποτελεῖ μιὰ τραγικὴ κατάσταση. Βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος μόνος. Ἐνῶ ὁ τριαδικὸς Θεὸς προβάλλει ὡς ὑπόδειγμα τελειότητος τὴν ἐνότητα καὶ κοινωνία τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ ἄνθρωπος ἐπιλέγει τὴν μόνωση,

την αποξένωση, την απομάκρυνση από την κοινωνία και ένότητα τῶν θείων προσώπων. Αὐτὴ ἡ κατάσταση ὀδηγεῖ στὸ φαινόμενο τῆς ἀπάτης. Ἀμέσως μετὰ τὴν πώση ὁ Θεὸς ἀναζητᾷ τὸν ἄνθρωπο, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήσει οὔτε στιγμή στὴν ἀπόρριψή του. Ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀπαντᾷ στὸν Θεὸ μὲ ἄρνηση καὶ αὐτοδιοίκηση. Ἡ μὲν Εὐὰ ἰσχυρίζεται ὅτι «ὁ ὄφρις μὲ ἠπάτησε» (Γεν. 3,13), ὁ δὲ Ἄδὰμ ὅτι ἡ γυναῖκα πού μου χάρισε ἦταν ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς κατάστασης: «ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὐτὴ μοὶ ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον» (Γεν. 3,12). Εὐκόλα μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ὁ ἐγωϊσμὸς γεννᾷ τὴν πώση, καὶ ἡ πώση τοῦ ἀνθρώπου ὀδηγεῖ στὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο: «καὶ ἐκάλεσεν Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἄδὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ: Ἄδὰμ ποῦ εἶ; καὶ εἶπεν αὐτῷ: τὴν φωνὴν σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνὸς εἶμι, καὶ ἐκρύβην» (Γεν. 3,9-10).

Τὸ δεύτερο στοιχεῖο εἶναι ἡ αἴσθησις τῆς γυμνότητος: ἡ γύμνια δὲν εἶναι μόνον σωματικὴ, ἀλλὰ κυρίως πνευματικὴ, ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ψυχικῆς γυμνότητος. Ὁ ἄνθρωπος ντρέπεται ν' ἀντικρύσει τὸν Θεό, διότι τὰ χαρίσματα πού ὁ Θεὸς τοῦ χάρισε τὰ ἔχει κατασπιλῶσει καὶ αἰσθάνεται αὐτὴ τὴν κενότητα, τὸ ἄδειασμα τῆς ὑπαρξῆς του. Ἐνας ἄδειος ἄνθρωπος τὸ μόνον πού μπορεῖ νὰ κάνει μπροστὰ στὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ τρέμει καὶ νὰ ντρέπεται. Ἡ σωματικὴ γυμνότητα εἶναι τὸ ἐλάχιστο. Σημαντικότερη συνέπεια εἶναι ἡ διαστροφή τοῦ νοῦ. Ἐπειδὴ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ὑποστῆ αὐτὴ τὴ διαστροφή, γι' αὐτὸ εἶχε καὶ τὴν αἴσθησις τῆς σωματικῆς γυμνότητος, πού μέχρι ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ δὲν αἰσθανόταν: «Τίς ἀνήγγειλέν σοι ὅτι γυμνὸς εἶ;» (Γεν. 3,11). Ἔτσι, ἡ πηγὴ, ἡ ἀρχὴ τῆς αἰσθήσεως τῆς γυμνότητος τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ, ἡ ὑπαρξιακὴ κενότητά του.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὅμως ὀδηγοῦν σ' ἓνα ἄλλο στάδιο, τὴν ἀνασφάλεια. Ὅταν κανεὶς εἶναι ἐγωϊστής, ὅταν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπάτη, εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ ἔχει καὶ ἀνασφάλεια. Αὐτὸ σημαίνει ἐνοχὴ τῆς συνειδήσεως ἀπέναντι στὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Ἡ αἴσθησις τῆς μοναξιάς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖ ἀνασφάλεια καὶ τρόμο, γι' αὐτὸ βλέπει ὄλους τοὺς ἄλλους ἔξω ἀπὸ τὸ «ἐγώ» του ὡς ἐχθρούς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ ἱερέα καὶ τοῦ λευῖτη στὴν παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη, ὅπου τονίζεται ὅτι τόσο ὁ ἓνας ὅσο καὶ ὁ ἄλλος προσπερνοῦν τὸν πλησίον: «καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθε» (Λουκ. 10,31.32). Ἀντίθετα, ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει τὴν αἴσθησις τῆς οἰκειότητος, τῆς ἀγάπης, τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀδελφοσύνης μὲ τοὺς ἄλλους, δὲν αἰσθάνεται μοναξιά, ἀλλὰ ἀγάπῃ καὶ ἀνάγκῃ νὰ συνανηθεῖ μὲ τὸν «ἄλλον» ἄνθρωπο. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη ὁ ὁποῖος ἀντίθετα μὲ τοὺς πρώτους, «ἰδὼν αὐτὸν

ἐσπλαγίσθη» (Λουκ. 10,33). Τὸν πλησίασε τὸν μισοπεθαμένο, ἄλειψε τὶς πληγές του μὲ λάδι καὶ κρασί, τὶς ἔδεσε, τὸν ἀνέβασε στὸ ζῶο του, τὸν μετέφερε στὸ πανδοχεῖο καὶ τὸν φρόντισε (Λουκ. 10,34). Ὁ φιλάνθρωπος αἰσθάνεται τόσο ἀναπαυμένος καὶ τόσο ἐξοικειωμένος μὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς πλησίον, ὥστε ἀνυπομονεῖ νὰ ἔρθει ἡ ὥρα πού θὰ ἐπικοινωνήσει μαζί τους: «ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανερχεσθαι με ἀποδώσω σοί» (Λουκ. 10,35). Ἡ ἀνασφάλεια ὀδήγησε τὸν ἄνθρωπο νὰ κρυφτεῖ, γιατί ἐνωσε μόνος. Ἔτσι νιώθει ὁ ἄνθρωπος στὸν 21ο αἰῶνα, τὴ μοναξιά καὶ βλέπουμε τὸν «ἄλλο» ὡς ἐχθρό. Αὐτὴ ἡ ἀνασφάλεια εἶναι πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ κρύβεται ἀπὸ τὸν πλησίον, ἀπὸ τὴ φιλάνθρωπία, γιατί τοῦ λείπουν τὰ σπλάγγνα τῶν οἰκτιρῶν.

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ διασάλευση τῶν σχέσεων ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀπάτης, τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τῆς ἀνασφάλειας. Ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ ἐπέλθει ἡ διασάλευση τῶν σχέσεων ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, διότι ὁ καθένας κρυβόταν ἀπὸ τὸν ἄλλο, εἶχε τὴν αἴσθηση τῆς γυμνότητος ἀπέναντι στὸν ἄλλο, εἶχε τὴν αἴσθηση τῆς ἀπάτης.

Αὐτὴ ἡ διασάλευση ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὸ ἐπόμενο στάδιο, πού εἶναι ἡ ἀντιπαλότητα. Δὲν εἶναι μόνο ὅτι φοβᾶται, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ ἐμπιστοσύνη, γιατί ὁ πλησίον εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ «ἐγώ» του. Αὐτὸ τὸν κάνει νὰ εἶναι ἰδιαζόντως ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος, ἔτσι χάνεται κάθε αἴσθηση ἐπικοινωνίας. Ὁ ἀπέναντι ἀδελφὸς γίνεται δολοφόνος. Γι' αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα στοιχεῖα πού παρουσίασε ὁ πολιτισμὸς τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀδελφοκτονία: «καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ καὶ ἀνέστη Κάϊν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν» (Γεν. 4,8). Μόνο ἕνα δελτίο εἰδήσεων ἂν ἀκούσει κανεῖς, εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ διαπιστώσει ὅλα ὅσα καταγράψαμε παραπάνω γιὰ νὰ χαρακτηρίσουμε τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ, αὐτὸν πού δημιούργησε ὁ ἄνθρωπος τῆς πτώσεως. Εἶναι μιὰ ἀποτύπωση αὐτῶν τῶν φαινομένων τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τῆς ἀπάτης, τῆς γυμνότητος, τῆς ἀνασφάλειας, τῆς διασάλευσης τῶν σχέσεων, τῆς ἀντιπαλότητος, τῆς ἀδελφοκτονίας.

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ διαστροφή τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ὅπως μᾶς τὴν περιγράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή: «Διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν αὐτοῖς, οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεῦδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλόγητος εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ρωμ. 1,24-25). Οἱ ἄνθρωποι παρ' ὅλο πού γνώρισαν τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὴ δημιουρ-

γία του, ή σκέψη τους ακολούθησε τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης. Ἔτσι ἡ σοφία τους κατάντησε ἀνοησία, γιατί ἀντὶ νὰ λατρέψουν τὸν ἀληθινὸ δημιουργὸ Θεό, προσκύνησαν τὰ εἰδῶλα. Γι' αὐτὸ σεβάστηκε ὁ Θεὸς τὴν ἐλευθερία τους καὶ τοὺς ἄφησε μόνους στὶς ἐπιλογές τους. Ἄντὶ τὴν ἀλήθεια ἀκολούθησαν τὸ ψέμα, λάτρεψαν τὴν κτίση ἀντὶ τὸν Κτίστη. Τὸ «παραδίδω» σημαίνει δὲν μπορῶ νὰ παρεμβῶ στὸ καθοριστικὸ στοιχεῖο τῆς ἐλευθερίας τῆς βούλησης τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴ συνέχεια ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὴ δημιουργία τῶν ἀνθρώπων παθῶν. Οἱ γυναῖκες ἀντικατέστησαν τὶς φυσικὲς σχέσεις μὲ τὶς ἀφύσικες: «Διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας. αἶ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν» (Ρωμ. 1,26). Εἶναι ἡ παρὰ φύσιν ζωὴ καὶ δημιουργία ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τοῦ ἰδίου τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἴδιο, τονίζει ὁ ἀπόστολος, διέπραξαν καὶ οἱ ἄνδρες. Ἄφησαν τὴ φυσικὴ σχέση μὲ τὴ γυναῖκα καὶ στράφηκε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, διαπράττοντας ἀσχήμιες: «Ὅμοιως δὲ καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσενι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι» (Ρωμ. 1,27). Ἀσχημοσύνη καὶ διαστροφή τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, σύμφωνα μὲ τὴ θεολογικὴ, τὴν καινοδιαθηκικὴ ὀρολογία, σημαίνει διαστροφή ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ προεκτείνεται στὸ σῶμα. Τὸ «κατὰ φύσιν» εἶναι ἡ φυσιολογικὴ λειτουργία, ἡ ὁποία ὑπάρχει στὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Πρόκειται γιὰ τὴν λειτουργία τῆς λογικῆς καὶ νοερῆς ἐνέργειας τῆς ψυχῆς ποὺ παραμένει στὰ φυσιολογικὰ ἐπίπεδα καὶ ἐκδηλώνεται μὲ μιὰ συναισθηματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσορροπία μὲ στροφή πρὸς τὸν Θεό. «Ἐπὲρ φύσιν» σημαίνει τὴν ὑπέρβαση αὐτῆς τῆς κατὰ φύσιν λειτουργίας. «Παρὰ φύσιν» σημαίνει διαστροφή, κάτι τὸ ὁποῖο ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τάξη ποὺ ἐνέβαλε ὁ Δημιουργός. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ἔχουμε τὴν κατάσταση τῆς ἀσχημοσύνης. Ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς κινεῖται μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ ἐμπάθεια ποὺ ἐκδηλώνεται σὲ ἐπιθετικότητα καὶ μῖσος ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων.

Ἐνα ἀκόμη πρόβλημα ποὺ δημιουργήθηκε ὡς παρενέργεια αὐτῆς τῆς διαστροφῆς, τοῦ φθοροποιοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα. Ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο σὲ πλήρη ἄρμονία μὲ τὴν κτίση: «Καὶ ἐφύτευσε Κύριος ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐπλασεν. Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς βρώσιν» (Γεν. 2,8-9). Στὴ συνέχεια ὅμως ἔχουμε ἀνατροπὴ τῆς ἄρμονίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κτίσεως. Πρόκειται γιὰ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, ὅπου αἴτιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος: «τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα» (Ρωμ. 8,20).

Όπως αναφέραμε, η προοπτική της δημιουργίας του ανθρώπου περιλαμβάνει την φύλαξη της κτίσεως, την άρμονική συνύπαρξη με την κτίση, την διατήρηση και προώθηση αυτής της άρμονίας ως πλαισίου πολιτισμοῦ. Αντίθετα, η μεταλλαγή ή όποια παρουσιάστηκε είναι προϊόν της ανατροπής της άρμονίας του ανθρώπου με τὸν Θεὸ και τὴν κτίση. Αὐτὴ ἡ ἀνατροπὴ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, τὴ δημιουργία τῆς ἀνασφάλειας τοῦ ἀνθρώπου, τὴν τραγικότητα τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐμφάνιση τόσων καὶ τόσων ἀσθενειῶν, οἱ ὁποῖες ταλανίζουν τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸ ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς οἰκολογικῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος: «οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν» (Ρωμ. 8,22).

Ὡστόσο, ὅπως ἀναφέραμε, ἡ σημαντικότερη συνέπεια τῆς πώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἦταν νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν λατρεία τῶν εἰδώλων. Όπως τονίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή, ὁ ἄνθρωπος λάτρευε «τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα» (Ρωμ. 1,25). Βέβαια, τὸ πρῶτο πὸν λάτρευσε ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ «ἐγὼ» του, ὅποτε ἐπέλεξε τὴν αὐτοθέωση ἢ ἰσοθεΐα. Ἡ λατρεία τοῦ «ἐγὼ» ἢ αὐτολατρία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῆς πώσεως. Ἐπειδὴ ἡ πώση προκάλεσε ὅλες αὐτὲς τὶς παρενέργειες πὸν ἀπαριθμήσαμε παραπάνω, τὴν ἀνασφάλεια, τὴν ἀπάτη, τὴ γυμνότητα κ.ο.κ., γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ ἀναζητεῖ στηρίγματα σὲ ἀφρημένα εἶδωλα, σὲ ἀνύπαρκτους θεοὺς. Ἡ ἀνυπαρξία τῶν θεῶν εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο βόλευε τὸ «ἐγὼ» τοῦ ἀνθρώπου, γιατί λάτρευε κάποιον θεὸ ἀνώνυμο, μυθικὸ, δημιουργημα τῆς φαντασίας του. Τὸν θεὸ τὸν προσάρμοζε καὶ τὸν τοποθετοῦσε στὰ μέτρα πὸν ἐκεῖνος ἤθελε. Ἐὰν ἤθελε νὰ κολακεύσει τὸν ἡδονισμό, ἔφτιαχνε τὴ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης, ἐὰν ἤθελε νὰ λατρεύσει τὴ δύναμη, ἔφτιαχνε τὸν θεὸ Δία, ἐὰν ἤθελε νὰ λατρεύσει τὴν σοφία, ἔφτιαχνε τὴν θεὰ Ἀθηνᾶ. Ἔτσι, γιὰ νὰ λατρεύσει κάτι πὸν ἤθελε, ἔφτιαχνε καὶ τὸν ἀντίστοιχο θεό, ὁ ὁποῖος ἦταν φυσικὰ δικό του κατασκευάσμα καὶ εἶχε τὶς ιδιότητες πὸν βόλευαν τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες.

Στὸ τέλος ἀναγκάστηκε νὰ λατρεύσει ἀκόμη καὶ τὸν αὐτοκράτορα. Αὐτὴ ἡ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ ἐμπαιγμοῦ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Εἶναι τὸ τελευταῖο στάδιο, πὸν δείχνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔφτασε στὸ ἔσχατο ὄριο κατάπτωσης με ἐωσφορικὴ αὐτολατρεία. Ἔτσι, μέσῳ τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορα, πὸν ἦταν πιά ἱστορικὸ πρόσωπο, ἀπέκτησε τὴν ἐμπειρία τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου τῶν εἰδώλων. Αὐτὸς ὁ θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο, γι' αὐτὸ ἐκφράζεται ἡ ἀνθρώπινη τραγωδία πὸν ὀδηγεῖ στὸ δράμα τῆς ἀναξήτησης τῆς σωτηρίας.

Σ' αυτό τὸ στάδιο τῆς τελικῆς κατάπτωσης, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἐξουθένωσης τοῦ ἀνθρώπου, ἔπρεπε ν' ἀρχίσει ἡ ἀντίστροφη μέτρηση. Ὁ Θεὸς μὲ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ὑποσχεθεῖ τὴν ἀποστολὴ Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ συντρίψει τὴν κεφαλὴ τοῦ ὄφεως καὶ θὰ δώσει τὴ λύτρωση καὶ τὴ σωτηρία στὸ ἀνθρώπινο γένος: «καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς, αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γεν. 3,15). Ὁ ἄνθρωπος ἦταν ὑπόδουλος στὸ «ἐγώ» του, στὶς δαιμονικῆς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες τὸν περιέβαλλαν, σὲ μιὰ κατάσταση αἰχμαλωσίας, πὺν δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα ἐλευθερίας καὶ πνευματικῆς ἀναγέννησης. Αὐτὸ ὀφειλόταν στὸ γεγονός ὅτι ἦταν τόσο μεγάλη ἡ ἔχθρα πὺν ἔθεσε ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό του καὶ στὸν Θεὸ καὶ ἦταν τόσο πολὺ ἰσχυρὴ ἡ δύναμη πὺν παραχωρήθηκε στὶς δαιμονικῆς δυνάμεις πὺν τὸν περιέβαλλαν, ὥστε δὲν ἦταν εὐκόλο ὁ δέσμιος ἄνθρωπος ν' ἀποκτήσει καὶ πάλι τὴν ἐλευθερία του. Αὐτὴ τὴν ἐμπειρία γινώριζαν πολὺ καλά οἱ φιλόσοφοι, γι' αὐτὸ ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτωνας καὶ ἄλλοι μιλοῦσαν γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐρχομοῦ Ἐκείνου πὺν θὰ ἔστειλε ὁ Θεὸς στὸν κόσμο γιὰ νὰ λυτρώσει τὸν ἄνθρωπο.

Βέβαια, Ἐκεῖνος πὺν θὰ ἐρχόταν γιὰ νὰ λυτρώσει τὸν ἄνθρωπο θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἐπρεπε νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ πρώτου πολιτισμοῦ πὺν ἀναφέραμε, τοῦ παραδεισένιου πολιτισμοῦ. Ἐπρεπε νὰ εἶναι, μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνέτρεπε καὶ θὰ μεταμόρφωνε τὴ διεστραμμένη ἀνθρώπινη φύση. Θὰ γινόταν, ὅπως λέει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Θεὸς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο Θεό. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο δῶρο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θείου Λόγου. Εἶναι ἡ ἀνακεφαλαίωση τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, μὲ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνακαινισμένου ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται καὶ πάλι μέσα ἀπὸ τὸν νέο Ἀδάμ. Πολιτισμὸς, πὺν σημαίνει ἀνακαινισμὸς ἐν Χριστῷ, ἀλλαγὴ φρονήματος, ἀλλαγὴ διάνοιας, ἀλλαγὴ βιωμάτων, ἀλλαγὴ τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου σὲ μιὰ ἀγαπητικὴ κοινωνία μὲ τὸν συνάνθρωπο καὶ τὸν Θεό.

Σήμερα, μπροστὰ στὰ προϊόντα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου τῆς πτώσεως οἱ ἀρμόδιοι ἀδυνατοῦν νὰ δοῦν τὸ βάθος τοῦ προβλήματος, ποιά εἶναι ἡ πραγματικὴ αἰτία. Γιὰ νὰ θεραπεύσει κανεὶς μιὰ μόλυνση, πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ τὴν πηγὴ. Ἡ θεολογία ἐκφράζει μιὰ ἄποψη στὰ πολιτιστικὰ τεκταινόμενα αὐτοῦ τοῦ τόπου μὲ προεκτάσεις στὴν παγκόσμια ἱστορία, διότι αὐτὰ πὺν καταγράφουμε ἔχουν μιὰ ἐμβέλεια πὺν καλύπτει ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Δὲν εἶναι κάτι πὺν ἀφορᾷ στὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ μόνο. Ὅσα παραπάνω ἀναφέραμε ἔχουν

καθολικό αντίκτυπο, έχουν οικουμενικότητα, έχουν παγκοσμιότητα. Γι' αυτό και η παγκοσμιοποίηση που προσπαθεί να δημιουργηθεί στις μέρες μας, έχει όλα αυτά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η ιδέα της παγκοσμιοποίησης. Έχει όμως δύο όψεις: από τη μιὰ πλευρά, μπορεί κανείς να γνωρίζει την φθοροποιό κατάσταση που υπάρχει σε όλόκληρο τον πλανήτη, και από την άλλη να έχει τη δυνατότητα να προβάλλει σε όλόκληρο τον πλανήτη εκείνον τον πολιτισμό, ο οποίος αναγεννά και ανακαινίζει τον άνθρωπο εν Χριστώ.

Συμπεράσματα

Με όσα αναφέραμε παραπάνω μπορούμε να οδηγηθούμε στα εξής συμπεράσματα:

1. Ο όρος πολιτισμός παρουσιάζει μιὰ ποικιλία έννοιων που ο καθένας μπορεί να δώσει τη σημασία που επιθυμεί. Στην παρούσα εργασία με τη λέξη πολιτισμός έννοούμε την αναζήτηση του Θεού και την επικοινωνία μαζί του και τον συνάνθρωπο με προσφορά έργων αγάπης. Έτσι δίνεται διέξοδος στην τραγικότητα του σύγχρονου ανθρώπου που αναζητά τον αληθινό πολιτισμό.

2. Τον πολιτισμό τον διακρίνουμε σε τρία στάδια: τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στην παραδεισένια κατάσταση της ζωής του ανθρώπου και ἐστιάζεται στη χριστιανική θεολογία και ἀνθρωπολογία, τὸ δεύτερο στάδιο καθορίζεται ὡς ὁ πολιτισμὸς τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, πὸν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ πτωτικοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ τρίτο στάδιο ἀναφέρεται στὸν πολιτισμὸ τοῦ ἀνακαινισμένου ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου.

3. Τὸ πρῶτο στάδιο περιλαμβάνει τὴν προοπτικὴ τοῦ πολιτισμοῦ ὡς θέωσης τοῦ ἀνθρώπου, μέσα ἀπὸ τὴν ἁρμονία πὸν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν κτίση, τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Θεό. Μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος μεῖς ἰδιαίτερα πνευματικὰ χαρίσματα πὸν εἶναι τὸ λογικὸ, ὁ λόγος, ἡ ἐλεύθερη βούληση, ἡ ἀγαπητικὴ κοινωνία καὶ ἡ δυνατότητα θεώσεως. Τὸ δεύτερο στάδιο παρουσιάζει τὸν πολιτισμὸ τοῦ πτωτικοῦ ἀνθρώπου, μεῖς κύρια χαρακτηριστικὰ τὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο στάδιο τοῦ πολιτισμοῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μεῖς τὴ διδασκαλία, τὸ πάθος, τὸν σταυρὸ καὶ τὴν ἀνάστασή του ἀνακαινίσει τὴν κτίση καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ τοῦ ἔδωσε νέα προοπτικὴ πνευματικῆς ἀναγέννησης.